

Kraków, 27 lutego 2019 r.

dr hab. Marek Stefański
Wydział Instrumentalny
Katedra Organów
Akademia Muzyczna w Krakowie
ul. św. Tomasza 43
31-027 Kraków
e-mail: marek.stefanski@amuz.krakow.pl

Recenzja w przewodzie doktorskim mgr. Macieja Zakrzewskiego, w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej Instrumentalistyka.

Zleceniodawca Recenzji:

Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, pismo Dziekana Wydziału Instrumentalnego prof. dr hab. Elżbiety Rosińskiej z dnia 20.12.2018 r. Zlecenie zostało podjęte w związku z Uchwałą Rady Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku nr 31/2018-2019 z dnia 27.12.2018 roku (załączono protokół z głosowania w sprawie rzeczony Uchwały), w odpowiedzi na wniosek mgr. Macieja Zakrzewskiego z dnia 09.09.2017 roku w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego na stopień doktora sztuki w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej Instrumentalistyka (podstawa: art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz 1 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora). Na mocy przywołanej powyżej Uchwały Rady Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku została mi powierzona funkcja recenzenta w niniejszym przewodzie doktorskim. Do wyżej wymienionego pisma została dołączona dokumentacja, która zawiera:

- dokumenty przewodnie:
 1. Wniosek mgr. Marcina Zakrzewskiego do prof. dr hab. Elżbiety Rosińskiej, Dziekana Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku z dnia 09.09.2017 roku, z prośbą o wszczęcie przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dziedzinie Instrumentalistyka.
 2. Życiorys artystyczny Doktoranta
 3. Tytuł dzieła artystycznego, opis jego koncepcji, wykaz nagranych utworów, spis treści i bibliografia
 4. Kwestionariusz osobowy
 5. Wykaz najważniejszego dotychczasowego dorobku artystycznego: koncertów, nagrań i wyróżnień, nagrań CD z lat 2009-2017
 6. Uwierzytelnioną kserokopię dyplomu ukończenia studiów drugiego stopnia
 7. Uwierzytelnioną kserokopię dowodu osobistego
 8. Kserokopię dokumentów (plakaty, programy, dyplomy) potwierdzających dorobek artystyczny: koncerty, kursy i uzyskane nagrody w latach 2009-2017
- dzieło artystyczne:
 1. Pracę doktorską „Tradycja i nowoczesność w twórczości organowej Naji Hakima. Problemy wykonawcze wybranych utworów”, napisaną pod kierunkiem dr hab. Hanny Dys, złożoną na Wydziale Instrumentalnym Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki (w wersji papierowej)
 2. Dzieło artystyczne w ramach pracy doktorskiej w formie zapisu elektronicznego – płyta CD z solowymi utworami organowymi Naji Hakima w interpretacji Doktoranta.

Podstawowe informacje o Doktorancie

Pan Maciej Zakrzewski urodził się dnia 15.10.1988 roku w Myślenicach (co wynika z danych zawartych w kwestionariuszu osobowym). Jest absolwentem Zespołu szkół Muzycznych (jak się domyślam, chodzi o Zespół Szkół Muzycznych im. M. Karłowicza w Krakowie) w klasie organów mgr. Łukasza Matei. Ukończył z wyróżnieniem studia w Akademii im. S. Moniuszki w Gdańsku w klasie organów prof. dr. hab. Romana Peruckiego i dr. hab. Hanny Dys (niestety w życiorysie nie podano lat zakończenia kolejnych etapów nauki). Jest laureatem kilku konkursów organowych i kompozytorskich, spośród których na szczególne docenienie zasługuje uzyskanie pierwszej nagrody podczas VII Międzynarodowego Konkursu Muzyki Organowej im. J.P. Sweelincka w Gdańsku w roku 2009. Brał udział w kursach interpretacji oraz improwizacji muzyki organowej, prowadzonych przez uznanych wirtuozów i pedagogów. Jako solista i akompaniator współpracuje z orkiestrami, chórami i solistami. Posiada w swoim dorobku artystycznym nagrania płytowe solowych utworów organowych. Uczestniczył także jako wykonawca partii organów w realizacjach płytowych dzieł kameralnych i oratoryjnych. Od dnia 02.09.2010 r. pracuje jako nauczyciel organów w Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. F. Nowowiejskiego w Gdańsku, gdzie prowadzi klasę organów. W dniu 01.10.2012 r. rozpoczął pracę na stanowisku asystenta w macierzystej Uczelni, gdzie uczy gry na organach, harmonii praktycznej, realizacji b.c. i kameralistyki (dane zaczerpnięte z kwestionariusza osobowego). Jest wiceprezesem Pomorskiego Stowarzyszenia „Musica Giovane”, z którym organizuje „Tczewskie Wieczory Organowe”. Od kwietnia 2016 roku prowadzi na swojej stronie internetowej autorski blog „o szeroko pojętej sztuce wykonawczej oraz o współczesnych kierunkach muzycznych”. Był nominowany do nagród samorządowych i społecznych na terenie Pomorza.

Ocena dokumentacji i opis dorobku artystycznego

Dokumentacja przedstawiona przez Doktoranta na użytek przewodu doktorskiego oraz rozprawa teoretyczna, będąca opisem dzieła artystycznego, zostały przygotowane w sposób radykalnie od siebie różny, tworząc uzasadnione wrażenie, jakby ich autorami były dwie różne osoby. W dokumentacji przewodu doktorskiego brak jest numeracji stron, lecz przede wszystkim razi ogromna liczba błędów merytorycznych oraz chaos i bałagan w części zawierającej kserokopie potwierdzające artystyczną aktywność.

Przedstawiony przez Doktoranta „Życiorys artystyczny” nie spełnia standardów *curriculum vitae* sporządzonego na potrzeby przewodu doktorskiego: brak w nim chronologii zdarzeń wraz z ich opisem i dat odnoszących się do tychże (np. daty urodzenia, dat ukończenia szkół i studiów muzycznych). Jest to *de facto* notka biograficzna na użytek publikacji płytowej lub programu koncertowego. Treść „Życiorysu artystycznego” rozpoczyna ciąg licznych błędów merytorycznych, stylistycznych i ortograficznych w pisowniach nazwisk i tytułów. Będą one występować obficie w dalszej treści dokumentacji. Należą do nich między innymi: w klasie organów mgr. (a nie mgr Łukasz Matei), Latry’ego (a nie Latry), Pincemaille’a (a nie Pincemailla); następnie w wykazie dorobku artystycznego: Saint-Saënsa (a nie Saint-Saensa), Fauré (a nie Faure), J.S. Bach – *Keybord Concerto* (co to jest za tytuł?), J.P. Sweelinck (a nie J. Sweelinck), Léon Boëllmann (a nie Leon Boellmann lub Boellman), L.J.A. Lefébure-Wély (a nie Lefebure-Wely), Duruflé (a nie Durufle), A. Pärt (a nie Part), *Pièce héroïque* (a nie piece heroique), *Fuga-Bolero* (a nie Fuga bolero), Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie (a nie Uniwersytet Muzyczny im. Fryderyka Chopina w Warszawie). Kolejną grupę błędów merytorycznych w wykazie dorobku artystycznego stanowią opisy tytułów utworów: kompozycje J.S. Bacha zawierają na ogół, choć nie zawsze, numery katalogowe, ale w przypadku dzieł G.F. Haendla, W.A. Mozarta, J. Brahmsa, F. Mendelssohna-Bartholdy’ego, J.G. Rheinbergera, R. Schumanna, A. Guilmanta, G. Fauré, F. Nowowiejskiego, brak jest jakichkolwiek oznaczeń. Warto także zauważyć, iż preludia chorałowe J. Brahmsa to opus 122, a nie 120 (program koncertu z dnia 02.04.2017).

Zastanawia program koncertu z dnia 28.05.2017 r. (Centrum Kultury i Sztuki w Tczewie), w którym Doktorant jawi się jako koncertujący pianista. W życiorysie artystycznym nie wspomina o tym wątku

swojej instrumentalnej aktywności; nie ma mowy nawet o jakimkolwiek epizodzie edukacji pianistycznej w biografii Doktoranta. Szkoda, że w życiorysie artystycznym nie znajdziemy wzmianki o doświadczeniach improwizatorskich Doktoranta (studia, kursy, praktyka). Improwizacje, inspirowane określoną tematyką, np. kolędami, jak też sformułowane ogólnie jako część repertuaru, widnieją w sporej liczbie wykazanych w dokumentacji koncertów.

Wykaz nagrań płytowych (6 pozycji), oprócz jednej publikacji solowej Doktoranta („Liszt&Widor...” 2014), zawiera dwie płyty z udziałem kilku organistów: „Feliks Nowowiejski...” 2017 i „13. festiwal...” 2015. Nie wiadomo jaki jest udział pana Macieja Zakrzewskiego w programach tych publikacji.

Szkoda, iż Doktorant nie zadał sobie trudu, aby poszczególnym koncertom wymienionym w wykazie nadać kolejne numery i przyporządkować owe do odpowiadających im kserokopii plakatów lub programów. Tymczasem kserokopie stanowią niczym nieokreślony zbiór publikacji, pomiędzy którymi znajdujemy programy koncertów, plakaty, artykuły prasowe, dyplomy uczestnictwa. Niemożliwe jest do określenia jakiegokolwiek kryterium takiego zestawienia. Percepcję treści dokumentacji utrudnia brak spisu jej treści, z czytelnym podziałem na poszczególne części merytorycznej zawartości.

Opis dzieła artystycznego zawarty w dokumentacji nie odpowiada jego stanowi faktycznemu. Doktorant pisze: „Praca składać się będzie ze wstępu, trzech rozdziałów oraz zakończenia”. Tymczasem dostarczony mi egzemplarz pracy doktorskiej zawiera osiem rozdziałów, wstęp, zakończenie, aneks 1 czyli i wywiad z Naji Hakimem, aneks 2 czyli spis utworów organowych Naji Hakima, aneks 3 w postaci słownika określeń agogicznych i bibliografię. Bibliografia zawarta w dokumentacji różni się ponadto liczebnie od zamieszczonej w pracy. Nie znajduję w treści dokumentacji ani w narracji pracy wyjaśnienia opisanych rozbieżności.

Jak wynika z treści dokumentacji, na przestrzeni ośmiu lat (2009-2017) Doktorant wykonał 87 koncertów, z których 30 stanowiły recitale. W pozostałych koncertach pan Maciej Zakrzewski uczestniczył jako kameralista lub wykonawca partii organów w dziełach kameralnych, oratoryjnych i symfonicznych. Spektrum repertuarowe wykonanych koncertów obejmuje dzieła baroku, przede wszystkim niemieckiego kręgu kulturowego: J.S. Bacha (i jego syna Carla Philipa Emanuela), J.G. Walthera, J. Pachelbela, D. Buxtehudego, N. Bruhnsa, J.P. Sweelincka, lecz także sporadycznie organistów francuskich i włoskich: J. Guilaina, L.N. Clerambaulta i C. Balbastre, G. Frescobaldiego; następnie szeroko rozumianych twórców romantycznych, postromantycznych i symfoników: F. Mendelssohna-Bartholdy’ego, J. Brahmsa, R. Schumanna, F. Liszta, J.G. Rheinbergera, M. Regera, S. Karg-Elerta, C. Francka, A. Guilmanta, L. Boëllmanna, Ch.M. Widora, G. Fauré, M.E. Bossiego, F. Schmidta, E. Gigouta, L.J.A. Lefébure-Wély’ego, J. Alaina, M. Duruflé, M. Surzyńskiego, F. Nowowiejskiego oraz kompozytorów współczesnych: M. Sawy, J. Jancy, A. Pärta, N. Hakima i własne improwizacje. W wykonywanym repertuarze zauważalna jest skromna liczba dzieł organowych Naji Hakima, bohatera dzieła artystycznego w niniejszym przewodzie doktorskim. Pojawiły się one zaledwie w czterech koncertach, z czego trzykrotnie było to *Te Deum*.

Doktorant realizuje swoją instrumentalną działalność głównie w Polsce, z czego najliczniej reprezentowane są koncerty, zarówno solowe jak też w liczniejszej obsadzie, wykonane na terenie Pomorza Gdańskiego – 52 koncerty i jedynie 9 zagranicznych, w tym tylko 3 solowe.

Pomimo stosunkowo skromnej aktywności artystycznej Doktoranta pod względem zasięgu geograficznego i liczebności koncertów solowych, jakość działalności koncertowej i dyspozycje repertuarowe mgr. Macieja Zakrzewskiego kwalifikują Kandydata do ubiegania się o stopień naukowy doktora w dziedzinie instrumentalistyki w specjalności gra na organach. W roku 2014 miałem okazję wysłuchać występu Doktoranta w katedrze we Fromborku, w ramach 47. Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Organowej. Pan Maciej Zakrzewski zaprezentował się jako kameralista z udziałem dwóch solistek-flecek: Anny Gadzieńskiej i Anny Wojak. Artystyczne kreacje mgr. Macieja Zakrzewskiego były wielce satysfakcjonujące.

Nagromadzenie w treści dokumentacji błędów merytorycznych, stylistycznych i ortograficznych w nienajlepszym niestety świetle stawia ową część świadczenia, przedstawiającą i legitymującą Doktoranta w przewodzie naukowym. Na sugestię recenzenta, wyrażoną wobec Opiekuna naukowego Habilitanta, dr hab. Hanny Dys, mgr Maciej Zakrzewski dostarczył w trakcie powstawania niniejszej recenzji nowy egzemplarz dokumentacji, w którym została poprawiona większa część błędów, widniejących tam dotychczas (choć nadal nie rozumiem tytułu utworu J.S. Bacha: *Koncert organowy BWV 35/156, Fuga-Bolero* M. Sawy pozostaje nadal Fugą bolero, a UMFC nazywa się dalej Uniwersytetem Muzycznym im. Fryderyka Chopina). Co do treści obydwu egzemplarzy dokumentacji, pozostają one tożsame.

Ocena pracy doktorskiej – opisu dzieła artystycznego

Zgoła odmiennie przedstawia się rzetelność Doktoranta w wykonaniu dzieła artystycznego: nagrania płytowego, a zwłaszcza pracy doktorskiej, będącej jego opisem. Skrupulatność muzycznych analiz dokonywanych w oparciu o rzetelny warsztat naukowy, brak błędów merytorycznych w pisowni nazwisk i tytułów, tożsamych z tymi, które tak obficie wystąpiły w zyciorysie i w wykazie dorobku artystycznego, aż w końcu satysfakcjonujący, miejscami nawet egzaltowany, postcecyliński styl wypowiedzi pisanej („ażurowy pochod szesnastek”, „proces preparacji rejestracyjnej”, „sublimacja nadrzędnych ogniw dzieła”, „niewyczerpane morze artystycznej epifanii” itd.), radykalnie odróżniają klasę tej części świadczenia przewodowego od jakości dokumentacji.

Mgr Maciej Zakrzewski przedstawił do oceny pracę dokorską poświęconą twórczości pochodzącego z Libanu, lecz od roku 1975 działającego na stałe w Paryżu wybitnego współczesnego kompozytora i organisty Naji Hakima. Dysertacja została zatytułowana: „Tradycja i nowoczesność w twórczości organowej Naji Hakima. Problemy wykonawcze wybranych utworów”. Rozprawie doktorskiej towarzyszy dzieło artystyczne w postaci płyty CD, na której zostały zarejestrowane solowe utwory organowe Naji Hakima, w następującej kolejności: *Ouverture libanaise* (wyd. A. Leduc, Paryż 2014), *The last Judgment* (wyd. A. Leduc, Paryż 2000), *Nöel nouvelet* (wyd. Schott Music, Mainz 2007), *Te Deum* (wyd. United Music Publ. Ltd, Londyn 1998), *Esquisses gregoriannes: Nos autem, Ave maris stella, Pater noster, Ave verum, O filii et filiae* (wyd. Schott Music, Mainz 2007).

Tematyka podjęta przez Doktoranta w dziele artystycznym i w jego opisie w znaczący sposób wzbogaca polską dyskografię w zakresie muzyki organowej oraz stanowi nową wartość w dziedzinie rodzimej organologii. Naji Hakim zajmuje poczesne miejsce w światowej organistyce, zarówno jako wirtuoz organów, a zwłaszcza improwizator oraz bezpośredni i wieloletni następca legendarnego Oliviera Messiaena na stanowisku organisty w paryskim kościele św. Trójcy, jak też jako autor dzieł organowych o wyrazistej stylistyce. Osobliwości indywidualnego stylu improwizatorskiego oraz kompozytorskiego Naji Hakima, w którym jako pierwszy twórca łączy on elementy libańskiej tradycji muzycznej z bogatą eksploracją chorału gregoriańskiego i protestanckiego, jako źródłami inspiracji twórczych, czerpiąc jednocześnie obficie z tradycji francuskiej szkoły organowej minionych epok, stanowią trwałe dokonanie we współczesnej muzyce organowej w perspektywie światowej i, wszystko zdaje się na to wskazywać, ponadczasowej.

Przedstawione do recenzji nagrania płytowego wysłuchałem z zainteresowaniem i przyjemnością. Wykonania przedmiotowych kompozycji są zgodne z ich tekstem nutowym i jego didaskaliami wykonawczymi. Partytury dzieł Doktorant dostarczył na moją prośbę. Jeśli do tego warunku *sine qua non* dodamy błyskotliwą technikę gry młodego artysty dopełnioną młodzieńczym temperamentem, czytelnie ukazane w poszczególnych kompozycjach cytaty z ludowej muzyki libańskiej (melodie zbudowane z charakterystycznych skal arabskich i precyzyjnie odtworzoną rytmikę) oraz z chorału gregoriańskiego (właściwe proporcje planów brzmieniowych według ich rangi i znaczenia w wielopłaszczyznowej fakturze), interesującą i wielobarwną registrację fragmentów programowych dzieł i w ich całościowej perspektywie, a także czujną współpracę wykonawcy z akustyką gdańskiej bazyliki św. Brygidy (sugestywne efekty

perkusyjne we fragmentach o fakturze repetowanych akordów potęgowane ich wybrzmiewaniem w przestrzeni, np. w *The last Judgment*), otrzymamy jakość muzyczną wysokiej próby twórczej i wykonawczej. Szczególnie ujęły mnie fragmenty liryczne, których kantyleny i ich parafrazy zawierają cytaty z muzyki liturgicznej: *In Paradisum* w *The last Judgment*, *Nos autem gloriari*, *Kyrie* z *VIII Mszy De Angelis*, *Pater noster* i *Ave verum* w *Esquisses gregorianes* oraz starofrancuskiej kolędy *Nöel nouvelet* w utworze o tym samym tytule. W owych pastelowych odcieniach organy bazyliki św. Brygidy w Gdańsku zdają się brzmieć szlachetnie i w sposób bardziej zbliżony do instrumentu reprezentującego stylistykę francuskiej symfoniki, aniżeli w pełnym brzmieniu, zwłaszcza eksponującym rejestry mikstrowe. Te sprawdzają się dostatecznie we fragmentach szybkich pasaży i brawurowych następstw współbrzmień akordowych, jak na przykład w kompozycji *The last Judgment*, w odcinkach zawierających incipit sekwencji *Dies irae*. W *Te Deum* natomiast wyraźnie słychać nienajlepszą jakość stroju głosów wielorzędowych i językowych wyższego stopażu. Aprobatę dla kreacji swoich utworów dokonanej przez pana Macieja Zakrzewskiego, niedługo po ukazaniu się płyty na rynku fonograficznym („Naji Hakim – Organ Works”, *Ars Sonora*, CD 102), wyraził w dniu 23 maja 2018 roku w komentarzu na kanale „You tube” sam Naji Hakim: „Excellent! Bravissimo! Deep gratitude. Your playing is like fire!”. Owa, choć lakoniczna, lecz ekspresyjna opinia Naji Hakima pozostaje dla niniejszego dzieła artystycznego niebagatelną recenzją, wystawioną niejako „z pierwszej ręki”. Szkoda, że Doktorant nie przywołał w treści pracy doktorskiej teź, tak pochlebnej, wyrażonej w przestrzeni internetowej opinii.

Rozprawa doktorska składa się z 230 ponumerowanych stron formatu A4. Stanowi „Opis dzieła artystycznego w ramach pracy doktorskiej” i pozostaje pod względem merytorycznym w ścisłej korelacji z dziełem artystycznym, przedstawionym w postaci rejestracji fonograficznej. Część opisowa podzielona została na osiem rozdziałów, w obrębie których znajduje się 28 podrozdziałów. Całość poprzedza wstęp, wieńczą zaś zakończenie, autorski wywiad z Naji Hakimem, spis utworów organowych kompozytora, słownik określeń agogicznych oraz bibliografia. Brak jest streszczeń dysertacji w języku polskim i angielskim, co stanowi standard dla formatów rozpraw naukowych. Nie dostarczono także opisu dzieła artystycznego w formie elektronicznej.

Fundament naukowy rozprawy przedstawia bibliografia (87 pozycji piśmiennych oraz 8 nutowych), która została podzielona na literaturę przedmiotu (45 pozycji), artykuły (13 pozycji), czasopisma (8 pozycji) i źródła internetowe (21 pozycji). Występują w niej źródła polsko-, angielsko- i francuskojęzyczne. Teksty polskojęzyczne dotyczą głównie opisu kontekstu historycznego i estetycznego okresu modernizmu i postmodernizmu, odnoszących się do czasów właściwych dla przedmiotowego zagadnienia. Wraz z dookreślaniem tematyki tytułowej przechodzą one w publikacje angielskie i francuskie. Sytuacja ta nie dziwi, zważywszy na „pionierskość” w polskiej nauce tematyki podjętej przez Doktoranta.

Zagadnienie określone w tytule dzieła artystycznego zostało rozwinięte w sposób spójny, wyczerpujący i wszechstronny. Autor opisuje najpierw kontekst estetyczny modernizmu i postmodernizmu w muzyce oraz analizuje przemiany stylistyczne we francuskiej tradycji organowej, także w zakresie instrumentarium, poczynając od drugiej połowy XIX wieku aż po czasy współczesne. Zmieniające się w następstwie epok preferencje języka muzycznego i form, bazujące jednak na ciągłości znamienitej francuskiej tradycji organowej owego długiego przedziału czasowego, miały decydujący wpływ na wypracowaną przez Naji Hakima stylistykę własnej twórczości (Rozdziały 1, 2 i 3). W kompletny sposób został przedstawiony biogram artysty, poczynając od okresu libańskiego, poprzez lata nauki w Paryżu, początek aktywności wirtuozowskiej i kompozytorskiej, działalność pedagogiczną i instrumentalną, głównie jako improwizatora i organisty kościelnego (Rozdział 4).

Analiza przedmiotowych dzieł organowych Naji Hakima została poprzedzona opisem inspiracji twórczych libańsko-francuskiego organisty i kompozytora, czerpiących zarówno z twórczości innych kompozytorów (tak radykalnie od siebie różnych jak np. Igor Strawiński, czy George Gershwin), jak też z folkloru libańskiego, chorału gregoriańskiego i protestanckiego, muzyki innych krajów (np. Danii), a nawet ze źródeł pozamuzycznych: z poezji i ksiąg religijnych, na czele z Biblią (Rozdział 5).

Z tego szerokiego kontekstu Autor wyprowadza dogłębne i szczegółowe analizy formalne i stylistyczne utworów zawartych w dziele artystycznym. Opatruje je licznymi przykładami nutowymi, diagramami i cytatami literackimi, przynależnymi według domniemań lub wiedzy Autora określonym fragmentom muzycznej narracji. Jest to najobszerniejsza część pracy, licząca 56 stron (Rozdział 7). Skrupulatność w analizowaniu przez Doktoranta dzieł muzycznych zdaje się być inspirowana specjalizacją naukową Naji Hakima, którego domeną pedagogiczną w Conservatoire National de Région de Boulogne-Billancourt jest analiza muzyczna. Jak przyznaje sam kompozytor, właśnie z analizy dzieł reprezentujących różnorodne obszary stylistyczne, czerpie on wiedzę i umiejętności niezbędne w czynnościach improwizatorskich oraz doświadczenia i inspiracje twórcze. Doktorant zdaje się doceniać ten kierunek poszukiwań wykonawczych. Z największą ciekawością, w kontekście całego opisu dzieła artystycznego, przeczytałem treść Rozdziału 8, w którym Autor zaprezentował własną drogę do kreacji wykonywanych kompozycji i koncepcję ich prezentacji na organach bazyliki św. Brygidy w Gdańsku. W tym miejscu narracji oczekiwałbym przytoczenia pełnej dyspozycji głosów organów oraz choćby krótkiego rysu ich historii (dowiadujemy się jedynie, iż zbudowali je bracia Zygmunt junior i Janusz Kamiński). Na 38 stronach mgr Maciej Zakrzewski w sposób osobisty i wielowątkowy odnosi się do procesu tworzenia interpretacji kolejnych dzieł. Czyni to zarówno w oparciu o fakty wynikające z nabytej wiedzy w przedmiotowym temacie, jak też poprzez własne pomysły. Rozpoczyna od uzasadnienia wyboru instrumentu, choć ten nie nawiązuje bezpośrednio do konstrukcji i stylistyki organów francuskich, najbardziej bliskich twórczości Naji Hakima: instrumentów budowanych przez Aristide'a Cavallé-Colla i jego sukcesora Charlesa Mutina. Następnie przedstawia sposób adaptacji kompozycji Hakima do określonych osobliwości konstrukcyjnych i brzmieniowych instrumentu oraz przestrzeni akustycznej gdańskiej świątyni. Zwraca szczególną uwagę na takie aspekty kreacji muzycznych, jak: problemy rejestracyjne, agogika, improwizacyjność stanowiącą genezę powstania opusów, tempa, a zwłaszcza ich odcienie w manierze rubato, problemy techniczne gry, powodowane najczęściej układem manualów różnym od organów francuskich. Czyni słuszne odniesienia do techniki pianistycznej, niezbędnej do wykonania utworów pełnych wirtuozowskiej błyskotliwości. Zwraca w końcu uwagę na artykulację i frazowanie, które mają istotny wpływ na czytelność melodyki muzycznych narracji, rozgrywającą się często, zwłaszcza w cytatach gregoriańskich i motywach libańskich, ponad kreską taktową. Opis wykonań dzieł jest spójny z walorami i indywidualnością ich prezentacji, które słuchacz odnajduje w nagraniu płytowym.

Niewątpliwą wartością i cennym komponentem pracy uwiarygodniającym jej treść jest wywiad, który Doktorant przeprowadził z Naji Hakimem w lipcu 2017 roku, podczas pobytu kompozytora w Gdańsku. Osobiste przemyślenia i doświadczenia twórcy, dotyczące wielu aspektów formalnych, a zwłaszcza stylistycznych i estetycznych, odnoszące się do własnej twórczości, a także wspomnienia biograficzne i autorefleksje, pozostają w jedno z treścią poprzednich rozdziałów autorstwa Doktoranta, potwierdzając generalnie ich treść.

Nieliczne wątpliwości, które budzą we mnie niektóre z zawartych w treści pracy faktów i sformułowań, zostaną z pewnością wyjaśnione i doprecyzowane przez Autora w trakcie dyskusji przewidzianej procedurą przewodu doktorskiego. Należą do nich np.:

1. rozbieżność informacji: na stronie 44 dysertacji, pisząc o pierwszym utworze-improwizacji Hakima *Cosmogonie* autor oznajmia, iż „utwór nie został nigdy opublikowany zgodnie z wolą kompozytora”. Tymczasem na stronie 192, z wypowiedzi kompozytora wynika, że utwór został jednak opublikowany. Widnieje on ponadto jako pierwsza pozycja na stronie 199 w „Spisie utworów organowych Naji Hakima”.
2. nieco śmiało wydaje się też sformułowanie widniejące na stronie 20: „Pojmowanie organów jako zespołu orkiestrowego przyczyniło się do powstania monumentalnych form [...], zaczerpniętych z twórczości fortepianowej oraz symfonicznej. Koncepcja ta zrodziła się już pod koniec XVIII wieku w pismach Justina Heinricha Knechta i Georga Josepha Voglera”. Autor powołuje się tutaj na informacje zawarte w pracy autorstwa Iona Laukvika pt. „Orgelschule zur historischen Aufführungspraxis....”. Czy słusznie?

3. trudno także odgadnąć, co oznacza sformułowanie zawarte w wypowiedzi kompozytora, widniejące na stronie 192: „podczas Międzynarodowego Konkursu Improwizacji w Haarlemie (Rotterdam 1983)”?
4. na jakiej podstawie Autor jednoznacznie przypisuje pewnym fragmentom muzycznej narracji odniesienia do konkretnych treści pozamuzycznych, np. w utworze *The Last Judgment* (str. 100-104), skoro jedynie w nielicznych przykładach takich związków podaje ich źródło (str. 109 – wypowiedź kompozytora)
5. czy wspomniane na stronie 111 nazwisko „Jisung Kim” należy na pewno przypisać płci żeńskiej...?

Liczba kwestii pozostających do wyjaśnienia i ich znaczenie dla wartości merytorycznej pracy nie wpływają ujemnie na przekaz jej treści i na ogólną ocenę przewodowego świadczenia.

Konkluzja

Tematyka podjęta przez Doktoranta w treści dzieła artystycznego: w programie nagrania płytowego i jego opisie, w znaczący sposób wzbogaca polską dyskografię organową oraz literaturę naukową w dziedzinie muzykologii. Jako *novum*, komponenty te stanowią obecnie, w obrębie przedmiotowego zagadnienia, jedyne polskie pozycje nagraniowe i piśmiennicze o wymiarze monograficznym. Cieszy fakt, iż młodzi polscy organiści, włączając do ich grona niniejszym mgr. Macieja Zakrzewskiego, wzbogacają polską organologię prezentacjami muzycznymi i opracowaniami muzykologicznymi istotnych, często nawet kluczowych rozdziałów jej szeroko pojętej teraźniejszości.

We wstępie do opisu dzieła artystycznego Doktorant wyznaczył sobie następujący cel działań, wyrażając nadzieję, iż: „dogłębna analiza dzieł organowych Naji Hakima, przedstawienie jego twórczości przez pryzmat założeń sztuki postmodernistycznej oraz nagranie płyty CD z omawianymi w pracy utworami przyczynią się do popularyzacji jego kompozycji wśród polskich organistów”. Owo zamierzenie zostało osiągnięte. Nagranie płytowe ukazało piękno i wyjątkowość muzyki organowej Naji Hakima oraz wrażliwość wykonawcy na jej przekaz. Rozprawa naukowa stanowi rzetelny naukowy fundament owego artystycznego doświadczenia.

W swoim świadczeniu artystycznym i w pracy teoretycznej, będącej opisem dzieła artystycznego, mgr Maciej Zakrzewski spełnił wymogi stawiane przez ustawodawcę, kwalifikujące do otrzymania tytułu doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej Instrumentalistyka.

Działając na podstawie art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz 1 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora, **pracę doktorską wraz z dziełem artystycznym pana mgr. Macieja Zakrzewskiego przyjmuję.**

Maciej Stefański

